

Izobraževanje – izsledki evropske raziskave podjetij o novih in nastajajočih tveganjih (ESENER)

Povzetek

Avtorji: Andrew Howard, Radoslaw Antczak (Oxford Research), Karen Albertsen (Team Arbejdsliv)

Vodje projekta: Ioannis Anyfantis, Xabier Irastorza (EU-OSHA)

Naročnik tega povzetka je Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu (EU-OSHA). Njegovo vsebino, vključno z vsemi izraženimi mnenji in/ali sklepi, so prispevali avtorji besedila in ne odraža nujno stališč agencije EU-OSHA.

Niti Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu niti katera koli oseba, ki deluje v njenem imenu, ni odgovorna za morebitno uporabo informacij v nadaljevanju.

© Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu, 2022

Reprodukcija je dovoljena z navedbo vira.

Dovoljenje za uporabo ali reprodukcijo fotografij ali drugega gradiva, ki ni zaščiteno z avtorskimi pravicami Evropske agencije za varnost in zdravje pri delu, je treba pridobiti neposredno od imetnikov avtorskih pravic.

Dodatne informacije o Evropski uniji so na voljo na internetu (<http://europa.eu>).

Povzetek

Uvod

To poročilo vsebuje primerjalno analizo ugotovitev evropske raziskave podjetij o novih in nastajajočih tveganjih (ESENER) za dejavnost izobraževanja na več ključnih področjih upravljanja varnosti in zdravja pri delu, vključno s psihosocialnimi tveganji, spodbudami in ovirami za upravljanje varnosti in zdravja pri delu ter vključevanjem delavcev. V študiji je bila opravljena primerjava rezultatov raziskave ESENER-2 (2014) in ESENER-3 (2019) za dejavnost izobraževanja, primerjava te dejavnosti z drugimi dejavnostmi in ocena novih tematik, zajetih v raziskavi ESENER-3 (2019), kot so digitalizacija ter varnost in zdravje pri delu, zaznana kakovost preventivnih storitev zunanjih izvajalcev in spremljanje odsotnosti z dela zaradi bolezni, pri čemer so bile upoštevane tudi posledice spreminjajočega se delovnega okolja od začetka pandemije covid-19.

Odgovori anketirancev iz dejavnosti izobraževanja, zbrani v raziskavi ESENER, osvetljujejo obseg dejavnosti in ukrepov, ki se izvajajo za zagotavljanje varnega delovnega okolja. Do določene mere jih je mogoče obravnavati v okviru Okvirne direktive EU 89/391/EGS o varnosti in zdravju pri delu ter podporne nacionalne ali panožne zakonodaje, katere cilj je spodbuditi uvajanje ukrepov za izboljšanje varnosti in zdravja pri delu.¹ Poudariti je treba, da rezultati raziskave dajejo vpogled v spodbude in ovire pri upravljanju varnosti in zdravja pri delu v dejavnosti izobraževanja, niso pa zanesljivi pokazatelj ravni pravne skladnosti.

Pri iskanju odgovorov na raziskovalna vprašanja so bile v študiji uporabljene različne metode analize za opredelitev glavnih trendov na področju varnosti in zdravja pri delu, vključno z bivariatno analizo rezultatov raziskave ESENER, pregledom literature in raziskavami študij primerov o tveganjih in praksah na področju varnosti in zdravja pri delu na različnih ravneh izobraževalnega sistema v petih državah. Poleg tega so bila z regresijsko analizo podatkovnih nizov raziskave ESENER proučena vprašanja o dejavnostih, ki najverjetneje spodbujajo dobro upravljanje varnosti in zdravja pri delu v izobraževalnih ustanovah.

Na podlagi glavnih ugotovitev raziskave so bile pripravljene smernice za oblikovanje politik v dejavnosti izobraževanja za morebitno nadaljnje spremljanje s strani držav članic in ustreznih deležnikov.

Ugotovitve raziskave kažejo, da je treba močnejše ukrepati na področju upravljanja varnosti in zdravja pri delu v dejavnosti izobraževanja. Ta predlog temelji na več ugotovitvah, ki so opisane v nadaljevanju, in vključujejo vprašanja, kot so prepoznavne razlike glede odzivanja na področju upravljanja varnosti in zdravja pri delu med državami in znotraj njih, najbolj problematična kostno-mišična obolenja in psihosocialna tveganja v tej dejavnosti, preobrazba poučevanja zaradi digitalizacije in še vedno trajajočega vpliva pandemije covid-19.

Ključne ugotovitve

Oblikovane so bile naslednje ključne ugotovitve:

- S pomočjo raziskave ESENER je dejavnost izobraževanja spoznala, da so v njenem delovnem okolju prisotna velika tveganja za varnost in zdravje pri delu, zlasti psihosocialna tveganja, kot so delo s težavnimi učenci in starši ali časovni pritisk, ter tveganja za razvoj kostno-mišičnih bolezni, vključno z dolgotrajnim sedenjem, ponavljajočimi se gibi rok ali dlani ter drugimi dejavniki tveganja, kot so močan hrup in podobno.
- Rezultati raziskave kažejo, da med posameznimi ustanovami in državami obstajajo razlike v stopnji ozaveščenosti o tveganjih, pri čemer se velik delež izobraževalnih ustanov sploh ne zaveda tveganj, ki so jih strokovnjaki in vodilni predstavniki uvrstili med splošna tveganja v tej dejavnosti.
- Nekatere razlike v stopnji ozaveščenosti o tveganjih je mogoče delno pojasniti z razlikami v stopnji resnosti tveganj v tej dejavnosti; na primer, nekatere izobraževalne ustanove imajo lahko specializirane učilnice, v katerih se uporabljajo stroji ali kemikalije, lahko pa je temu botrovalo dejstvo, da je v terciarnem izobraževanju veliko manj težavnih učencev.
- S pandemijo covid-19 se je povečala raven tveganj, zlasti tistih, ki so povezana z digitalizacijo in kostno-mišičnimi obolenji. To med drugim zadeva spletno poučevanje, ki zahteva veliko več

¹ Direktiva Sveta 89/391/EGS z dne 12. junija 1989 o uvajanju ukrepov za spodbujanje izboljšav varnosti in zdravja delavcev pri delu Svet Evropske unije. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A31989L0391>

truda, vloženega v motivacijo učencev, da ti ostanejo pozorni in produktivni, kar dodatno prispeva k stresu na delovnem mestu. Na vodstvo šol so pritiskali tudi starši, ki niso bili zadovoljni z odločitvijo o zaprtju šol in drugimi ukrepi.

- Veliko je bilo prizadevanj za redno ocenjevanje tveganj pri delu, saj je kar 77 % izobraževalnih ustanov poročalo, da to počnejo, s čemer se izobraževanje glede te prakse uvršča tik nad povprečje EU.
- Vendar je videti, da obstajajo določene razlike v osredotočenosti in obsegu ocenjevanja tveganj. Večji poudarek se namreč daje tveganjem za varnost pri ravnanju s kemikalijami, čeprav izobraževalne ustanove priznavajo, da predstavljajo največjo težavo psihosocialna tveganja in tveganja za razvoj kostno-mišičnih obolenj. Poleg tega izobraževalne ustanove, ki uporabljajo te metode dela, pogosto ne uporabljajo digitalnih orodij, nimajo možnosti dela na domu in imajo pogodbeno razmerja z delavci, ki niso na plačilnem seznamu. Čeprav je bila raziskava ESENER dokončana leta 2019, se zdi, da sistem upravljanja varnosti in zdravja pri delu v izobraževalnih ustanovah ni bil dobro pripravljen na preobrazbo poučevanja, ki je nastopila s pandemijo covid-19.
- V primerjavi z drugimi dejavnostmi se je izobraževanje dobro odrezalo pri spodbujanju zdravja zaposlenih z ukrepi, kot so zdrava prehrana, športne dejavnosti, vaje za hrbet itd. Žal pa je izvajanje ukrepov za spodbujanje vzdržnega delovnega življenja z zmanjševanjem tveganj, povezanih s kostno-mišičnimi obolenji, v upadu, kar je v nasprotju z očitno prisotnostjo tveganj, s katerimi se srečujejo zaposleni v tej dejavnosti.
- Čeprav je več kot polovica izobraževalnih ustanov vzpostavila postopke za podporo zaposlenim pri vrnitvi na delo po dolgotrajni odsotnosti z dela zaradi bolezni, se zdi, da se ti postopki v državah, ki so njihovemu uvajanju manj naklonjene, zmanjšujejo. Znova je treba poudariti, da ustanove še vedno ne izvajajo priprav na potencialni stres in posledice poučevanja v pogojih pandemije.
- Evropski socialni partnerji so izpostavili problematiko pomanjkanja učiteljev in zapuščanja tega poklica, ki je deloma posledica dožemanja izobraževalnega delovnega okolja kot slabega. To nakazuje, da obstajajo širši strateški razlogi za vlaganje v upravljanje varnosti in zdravja pri delu, saj lahko na ta način naredimo to dejavnost privlačnejšo za nove in obstoječe zaposlene.
- Regresijske analize so bile uporabljene za opredelitev dejavnikov, ki bi lahko „predvideli“ uvedbo dobrih praks upravljanja varnosti in zdravja pri delu v izobraževalnih ustanovah. Pri tem so bili uporabljeni različni modeli za preskus razmerja med odvisnimi spremenljivkami (kot je npr. redno ocenjevanje tveganja) in neodvisnimi spremenljivkami (kot je npr. velikost ustanove). S pomočjo modelov so bili ugotovljeni koristni napotki glede pristopov, ki bi lahko povečali verjetnost uvedbe praks upravljanja varnosti in zdravja pri delu v izobraževalnih ustanovah, na primer:
 - Analiza podatkov je pokazala, da oceno tveganja na delovnem mestu običajno redno izvajajo tiste izobraževalne ustanove, ki so imenovalle predstavnike za varnost in zdravje pri delu in so bile predmet inšpekcijskih pregledov.
 - Prav tako je pokazala, da se na tveganja digitalizacije običajno odzivajo tiste izobraževalne ustanove, ki so imenovalle predstavnike za varnost in zdravje pri delu in imajo redne razprave o varnosti in zdravju pri delu na ravni najvišjega vodstva. Psiholog ali zdravnik medicine dela lahko pomagata pri prepoznavanju psihosocialnih tveganj.
 - Analiza je pokazala tudi, da je vključitev odnosov med nadrejenim in zaposlenim v oceno tveganja povezana z uvedbo ukrepov za obvladovanje psihosocialnih tveganj, kot so povečanje pooblastil za sprejemanje odločitev, usposabljanje za reševanje konfliktov, zaupno svetovanje in ukrepi za reorganizacijo dela.

Uvod

Glavne značilnosti raziskave o dejavnosti izobraževanja in raziskave ESENER

Ta študija, ki je del serije raziskav Evropske agencije za varnost in zdravje pri delu (EU-OSHA), se je oprla na dokaze iz serije evropskih raziskav podjetij o novih in nastajajočih tveganjih (ESENER) in druge dopolnilne vire za poglobljeno raziskovanje trendov in praks na področju varnosti in zdravja pri delu v posameznih gospodarskih dejavnostih (EU-OSHA, 2022a).

V tem poročilu je bila poglobljeno obravnavana dejavnost izobraževanja, ki po podatkih Eurostata iz leta 2021² v EU zagotavlja zaposlitev 7 % delavcev in je ključnega pomena za oblikovanje usposobljene in produktivne delovne sile ter napredek družbe na splošno.

Raziskava je bila posebej osredotočena na več ključnih tveganj za varnost in zdravje pri delu, s katerimi se srečujejo zaposleni v dejavnosti izobraževanja, kot so kostno-mišična obolenja, psihosocialna tveganja, tveganja zaradi digitalizacije in nedavnega prehoda na delo od doma zaradi pandemije covid-19.

Kot je pojasnjeno v drugem poglavju o konceptualnem okviru študije, so bila zastavljena številna raziskovalna vprašanja o ozaveščenosti o tveganjih, upravljanju varnosti in zdravja pri delu ter izvajanju ocen tveganja, vključno z obvladovanjem psihosocialnih tveganj in tveganj, ki jih prinaša digitalizacija, ovirami in spodbudami za upravljanje varnosti in zdravja pri delu, sodelovanjem zaposlenih pri upravljanju varnosti in zdravja pri delu.

V študiji je bilo uporabljenih več metod analize podatkov za določitev glavnih trendov na področju varnosti in zdravja pri delu, vključno z bivariatno analizo rezultatov raziskave ESENER in pregledom literature. Projekt je vključeval tudi študijo primerov o tveganjih in praksah na področju varnosti in zdravja pri delu v petih državah, in sicer na Danskem, v Nemčiji, na Irskem, v Franciji in Italiji, ki je vključevala teoretične raziskave in intervjuje z nacionalnimi deležniki, da bi proučili glavna tveganja in prakse upravljanja varnosti in zdravja pri delu, ki se uporabljajo na različnih ravneh izobraževanja.

Poleg tega so bila z logistično regresijo obravnavana številna raziskovalna vprašanja o dejavnikih, ki bi lahko spodbudili dobro upravljanje varnosti in zdravja pri delu v izobraževalnih ustanovah. V analizi so bili uporabljeni dokazi iz podatkovnih nizov raziskave ESENER-3 (2019), ki se nanašajo na dejavnost izobraževanja, vključno z odgovori na posamezna vprašanja v zvezi z varnostjo in zdravjem pri delu ter drugimi kontekstualnimi informacijami o izobraževalnih ustanovah, kot sta lokacija v državi in velikost.

Glavne ugotovitve, ki so navedene na koncu poročila, so bile uporabljene za pripravo smernic o oblikovanju politik za dejavnost izobraževanja, ki bi lahko državam članicam pomagale pri pregledu.

Pregled raziskave ESENER

Raziskava ESENER je obsežna večnacionalna raziskava javnih in zasebnih ustanov oziroma podjetij. Izvedena je bila v letih 2009, 2014 in 2019.³

Raziskava ESENER ima ključno vlogo pri spremljanju varnosti in zdravja pri delu v Evropi. S pridobivanjem povratnih informacij od „oseb, ki najbolje poznajo področje varnosti in zdravja pri delu“ v podjetjih ali ustanovah, raziskava ESENER zagotavlja edinstven vpogled v to, kako se zdravje in varnost na delovnem mestu dejansko upravljata. Raziskava ESENER zlasti želi zapolniti informacijsko vrzel glede prisotnosti dejavnikov tveganja za zdravje in varnost ter metodah in ukrepih, sprejetih za njihovo obvladovanje.

Čeprav je bila od osemdesetih let prejšnjega stoletja sprejeta obsežna zakonodaja EU za izboljšanje varnosti in zdravja pri delu, vključno z okvirno direktivo 89/391/EGS in drugimi podpornimi direktivami, se izvajanje določb direktiv med državami članicami razlikuje, čeprav je to v nekaterih primerih mogoče pojasniti z razlikami pri njihovem sprejemanju, na primer glede na gospodarsko dejavnost in velikost podjetja. Raziskava ESENER ne zagotavlja informacij o obsegu pravne skladnosti kot take, vendar je dober pokazatelj ukrepov, ki jih je treba sprejeti za izpolnjevanje obveznosti na področju varnosti in zdravja pri delu ter podpora razvoju varnostne kulture.

² https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_egan2&lang=en

³ Metodologija raziskave evropska raziskava podjetij o novih in nastajajočih tveganjih (ESENER-4, 2024): <https://visualisation.osha.europa.eu/esener/en/about-tool>

Raziskava ESENER-3 (2019) poleg tega omogoča longitudinalno spremljanje upravljanja varnosti in zdravja pri delu v Evropi na podlagi primerjave z rezultati raziskave ESENER-2 (2014).⁴ To je mogoče zaradi doslednosti raziskovalnega pristopa, ki je bil uporabljen v vseh krogih raziskave, vključno z:

- uporabo večinoma enotnega nabora anketnih vprašanj;
- anketiranjem enega samega anketiranca na podjetje, tj. „osebe, ki je najboljše poučena o varnosti in zdravju pri delu“;
- izbiro vzorca podjetij s petimi ali več zaposlenimi in
- zajemom gospodarskih dejavnosti od A do S iz statistične klasifikacije gospodarskih dejavnosti v Evropski skupnosti (NACE, revizija 2), tj. vseh skupin dejavnosti razen zasebnih gospodinjstev (NACE T) in ekstrateritorialnih organizacij (NACE U).

Glavne značilnosti

Preostali del tega poročila je strukturiran na naslednji način:

- **poglavje 2: konceptualni okvir** opredeljuje raziskovalni pristop, glavna področja raziskave in nekatere ključne značilnosti podatkov raziskave ESENER, povezanih z dejavnostjo izobraževanja.
- **poglavje 3: pregled literature** ponuja pregled delovnega okolja v dejavnosti izobraževanja in predhodno dokumentiranih glavnih tveganj za varnost in zdravje pri delu v tej dejavnosti, vključno s psihosocialnimi tveganji, kot so organizacija dela in vsebina dela, ergonomski dejavniki, hrup itd.
- **poglavje 4: tveganja za varnost in zdravje pri delu v dejavnosti izobraževanja** osvetljuje vrsto in obseg tveganj, s katerimi se srečujejo nekateri zaposleni v izobraževalnih ustanovah, vključno z varnostnimi, ergonomskimi, kemijskimi in psihosocialnimi tveganji.
- **poglavje 5: upravljanje varnosti in zdravja pri delu ter ocena tveganj v dejavnosti izobraževanja** proučuje pristop dejavnosti k ocenjevanju tveganja, stopnjo zavezanosti k varnosti in zdravju pri delu, pristop k spremljanju varnosti in zdravja pri delu, metode za upravljanje zdravja zaposlenih in dovzetnost zaposlenih za nasvete o varnosti in zdravju pri delu.
- **poglavje 6: psihosocialna tveganja in digitalizacija** proučuje prednostne naloge dejavnosti izobraževanja glede obvladovanja psihosocialnih tveganj, ali so bili sprejeti ukrepi za obvladovanje tovrstnih tveganj, trende digitalizacije na delovnem mestu in njihovo upoštevanje v okviru upravljanja varnosti in zdravja pri delu.
- **poglavje 7: dejavniki in ovire za obvladovanje tveganj na področju varnosti in zdravja pri delu v dejavnosti izobraževanja** se osredotoča na vidike, ki lahko spodbujajo ali odvrnejo izobraževalne ustanove od izpolnjevanja njihovih dolžnosti na področju varnosti in zdravja pri delu.
- **poglavje 8: sodelovanje zaposlenih pri upravljanju varnosti in zdravja pri delu v dejavnosti izobraževanja** raziskuje vlogo vključevanja zaposlenih v upravljanje varnosti in zdravja pri delu v tej dejavnosti ter njegovo izvajanje v praksi.
- **poglavje 9: sklepne ugotovitve in smernice politike** vsebuje pregled glavnih ugotovitev in nekaj smernic za oblikovanje politike in upravljanja varnosti in zdravja pri delu, ki bi lahko pripomogla k boljši ravni varnosti in zdravja pri delu v dejavnosti izobraževanja.

⁴ Pristop, ki je bil uporabljen v prvem krogu raziskave ESENER-1 (2009), se nekoliko razlikuje. Čeprav so bile obravnavane teme s področja varnosti in zdravja pri delu podobne, so bila anketna vprašanja različna. V okviru raziskave ESENER-1 (2009) sta bila opravljena dva razgovora: eden z zaposlenim na najvišjem položaju oddelka za varnost in zdravje pri delu, drugi pa s predstavnikom zaposlenih za področje varnosti in zdravja pri delu. Anketa se je izvajala v ustanovah z desetimi ali več zaposlenimi. Zajete so bile gospodarske dejavnosti B-S po NACE.

Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu (EU-OSHA) prispeva k temu, da bi Evropa postala varnejše, bolj zdravo in produktivnejše delovno okolje. Raziskuje, razvija ter razširja zanesljive, uravnotežene in nepristranske informacije o varnosti in zdravju pri delu ter organizira vseevropske kampanje za ozaveščanje. Ustanovila jo je Evropska unija leta 1996, sedež pa ima v Bilbao v Španiji. Agencija združuje predstavnike Evropske komisije, vlad držav članic, združenj delodajalcev in delavcev ter vodilne strokovnjake iz vseh držav članic EU-27 in zunaj njenih meja.

Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu

48003 Bilbao, Španija

E-naslov: information@osha.europa.eu

<https://osha.europa.eu>